

Archeologische vooronderzoek in het kader van de herinrichting van Geelkerkenkamp 18-20 te Oosterbeek, gemeente Renkum

Een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven

Rapportnummer:	V1545
Projectnummer:	V17-3598
ISSN:	1573 - 9406
Status en versie:	Definitief 2.0
In opdracht van	BOOT
Rapportage:	W.J. Weerheijm, E. van der Klooster, R.M. van Heeringen
Plaats en Datum	Amersfoort, 24 oktober 2017

Niets uit dit werk mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, daaronder mede begrepen gehele of gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vestigia BV

Projectgegevens	
Initiatief	Woningbouw
Procedure	Bestemmingswijziging
Toponiem/locatie	Geelkerkenkamp 18-20
Plaats	Oosterbeek
Gemeente	Renkum
Provincie	Gelderland
Opdrachtgever	BOOT Postbus 509 3900 AM Veenendaal
Contactpersoon opdrachtgever	Mevr. M. van Driel 0318-527600 m.vandriel@buroboot.nl
Oppervlakte plangebied	Ca. 779 m ²
Oppervlakte te onderzoeken gebied	Ca. 14% (110 m ²)
Diepte grondwerkzaamheden	Onbekend (woningbouw)
Huidig grondgebruik	Deels bebouwd, deels agrarisch
Soort onderzoek	Inventariserend veldonderzoek, proefsleuven
Hoek-coördinaten van het plangebied	186.340 / 443.680
Onderzoeksmelding	4564142100
Kaartblad (1:25.000)	40A
Uitvoerder en documentatie	<i>Vestigia Archeologie & Cultuurhistorie</i>
Projectleider/Senior archeoloog	Dr. R.M. van Heeringen
Projectmedewerkers	W. Weerheijm MA (KNA archeoloog Ma) E. van der Klooster MSc (senior KNA specialist fysische geografie; senior prospector) R.M. van Heeringen (senior KNA archeoloog)
Uitvoering veldonderzoek	12 september 2017
Bevoegd gezag	Gemeente Renkum Dhr. A. Broekstra 026-3348358 a.broekstra@renkum.nl
Contactpersoon bevoegd gezag	Drs. J. Habraken (regio-archeoloog regio Arnhem) 026-3773239/06-37314636 joris.habraken@arnhem.nl
Controleur	Vestigia (R.M. van Heeringen) d.d. 24 oktober 2017
Geaccordeerd door	Gemeente Renkum (A. Broekstra) d.d. 13 oktober 2017

Inhoudsopgave

Samenvatting en advies	5
1 Inleiding.....	7
1.1 Projectomgeving.....	7
1.2 Onderzoeksdoel.....	7
1.3 Onderzoeksvragen	8
2 Bureauonderzoek en boringen	11
2.1 Inleiding.....	11
2.2 Landschappelijke context.....	11
2.3 Cultuurlandschap	12
2.4 Regionale archeologische context	12
3 Operationalisering onderzoek.....	15
3.1 Toegankelijkheid onderzoeksgebied	15
3.2 Veldwerk	15
4 Resultaten proefsleuvenonderzoek	17
4.1 Bodemopbouw	17
4.2 Sporen en vondsten.....	17
5 Conclusie en advies.....	19
6 Formele beantwoording onderzoeksvragen.....	21
Literatuur.....	23
Kaarten.....	25

Afbeelding 1 Impressie proefsleuvenonderzoek. Aanleg werkput 1, gezien richting het noorden. Bron: foto Vestigia (12-09-2017).

Samenvatting en advies

In opdracht van BOOT heeft Vestigia *Archeologie & Cultuurhistorie* op 12 september 2017 een archeologisch inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven uitgevoerd voor het plangebied Geelkerkenkamp 18-20 te Oosterbeek, gemeente Renkum.

In het noorden van het plangebied staat een twee-onder-een kapwoning. Op het erf staan een kleine schuur, een oude kapschuur, een stal en een nieuwe kapschuur. Onder de stal zijn mestkelders aanwezig. Rondom de gebouwen is het terrein deels verhard en deels in gebruik als tuin en deels in gebruik als grasland en akker. Het plangebied wordt begrensd door de Geelkerkenkamp in het noorden, akkerland en grasland in het westen, zuiden en zuidoosten en een woning en tuin in het noordoosten.

De beoogde ingreep bestaat uit de sloop van het grootste deel van de huidige en de bouw van drie woningen. De nieuwe kapschuur zal worden behouden. Onder de zuidelijke woning komt een kelder. Hier reikt onderkant van de vloer tot ongeveer 4 m -mv. Onder de overige woningen komt een kruipruimte en reikt de onderkant van de fundering tot ongeveer 1 m -mv. Het ongestoorde oppervlak van de bouwblokken (dat wil zeggen, het gedeelte van de bouwblokken waar momenteel geen bebouwing staat) bedraagt in totaal 779 m².

Voorafgaand aan de ontwikkelingen dient in kaart te worden gebracht of er archeologische waarden in het geding zijn. In het kader van dit project is een archeologisch bureauonderzoek en booronderzoek uitgevoerd. Op basis van dit vooronderzoek werd geconcludeerd dat er een kans bestond op het aantreffen van archeologische sporen uit de periode Laat-Paleolithicum tot en met de Nieuwe Tijd, inclusief resten uit de Tweede Wereldoorlog. Het plangebied ligt in een op het aantreffen van explosieven verdacht gebied, dit vanwege de gevechtshandelingen die tijdens de operatie Market Garden in september 1944 rond Oosterbeek hebben plaatsgevonden.

Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd op basis van een op 30 augustus 2017 goedgekeurd Programma van Eisen (PvE). Het inventariserend veldonderzoek in de vorm van vijf proefsleuven met een oppervlak van 110 m² is uitgevoerd op 12 september 2017. Het archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden onder begeleiding van explosievendeskundigen van de firma Armaex.

Advies

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn behoudens enkele recente verstoringen geen sporen van menselijke bewoning of activiteit waargenomen. Op basis van deze bevindingen kan de verwachting voor het plangebied bijgesteld worden naar (zeer) laag. Het advies van Vestigia luidt dan ook het plangebied vrij te geven. Gezien de resultaten van het onderzoek heeft Vestigia op 18 september 2017 een briefrapport opgestuurd naar het bevoegd gezag met het advies af te zien van de fase van een het evaluatieverslag, en om direct over te gaan tot het opstellen van de onderhavige standaardrapportage. Dhr. J. Habraken heeft dit per e-mail bevestigd en ook reeds aangegeven dat het plangebied kan worden vrijgegeven.

Het bevoegd gezag, de gemeente Renkum, dient formeel nog het onderhavige rapport te beoordelen en het advies te onderschrijven. Wanneer het bevoegd gezag inderdaad formeel besluit dat vervolgonderzoek niet noodzakelijk is en het plangebied wordt vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkelingen, blijft de meldingsplicht archeologische toevalsvondst of waarneming van kracht (Erfgoedwet, artikel 5.10 Archeologische toevalsvondst). Aangezien het nooit volledig is uit te sluiten dat tijdens eventueel grondverzet een archeologische 'toevalsvondst' wordt gedaan, is het wenselijk de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht om hiervan zo spoedig mogelijk melding te doen bij het bevoegd gezag, de gemeente Renkum, en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

V17-3598: Archeologische vooronderzoek in het kader van de herinrichting van Geelkerkenkamp 18-20 te Oosterbeek, gemeente Renkum

1 Inleiding

1.1 Projectomgeving

In opdracht van BOOT heeft Vestigia *Archeologie & Cultuurhistorie* op 12 september 2017 een archeologisch inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven uitgevoerd voor het plangebied Geelkerkenkamp 18-20 te Oosterbeek, gemeente Renkum (*kaart 1*).

In het noorden van het plangebied staat een twee-onder-een kapwoning (aangegeven met nr. 1 in *afbeelding 2*). Op het erf staan een kleine schuur (2), oude kapschuur (3), stal (4) en een nieuwe kapschuur (5). Onder de stal zijn mestkelders aanwezig. Rondom de gebouwen is het terrein deels verhard en deels in gebruik als tuin en deels in gebruik als grasland en akker. Het plangebied wordt begrensd door de Geelkerkenkamp in het noorden, akkerland en grasland in het westen, zuiden en zuidoosten en een woning en tuin in het noordoosten.

De beoogde ingreep bestaat uit de sloop van het grootste deel van de huidige en de bouw van drie woningen. De nieuwe kapschuur (5) zal worden behouden. Onder de zuidelijke woning (1) komt een kelder. Hier reikt onderkant van de vloer tot ongeveer 4 m -mv. Onder de overige woningen komt een kruipruimte en reikt de onderkant van de fundering tot ongeveer 1 m -mv. Het ongestoorde oppervlak van de bouwblokken (dat wil zeggen, het gedeelte van de bouwblokken waar momenteel geen bebouwing staat) bedraagt respectievelijk 172 m², 64 m² en 543 m² (totaal 779 m²).

Voorafgaand aan de ontwikkelingen dient in kaart te worden gebracht of er archeologische waarden in het geding zijn. In het kader van dit project is reeds door Bureau voor Archeologie een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd.¹ Op basis van dit vooronderzoek werd geconcludeerd dat er een kans bestond op het aantreffen van archeologische sporen uit de periode Laat-Paleolithicum tot en met de Nieuwe Tijd, inclusief resten uit de Tweede Wereldoorlog. Het plangebied ligt in een op het aantreffen van explosieven verdacht gebied, dit vanwege de gevechtshandelingen die tijdens de operatie Market Garden in september 1944 rond Oosterbeek hebben plaatsgevonden. Het plangebied heeft daarbij een aantal dagen in de frontlinie heeft gelegen. Uit luchtfoto's blijkt dat binnen het plangebied putten en trechters aanwezig zijn geweest, waar zich mogelijk nog archeologische resten uit de Tweede Wereldoorlog kunnen bevinden, waaronder structuren zoals schuttersputten en loopgraven, of losse vondsten zoals militaire uitrustingsstukken, afval- en munitiedumps, maar ook stoffelijke resten van omgekomen militairen. Aan de Geelkerkenkamp en directe omgeving zijn de stoffelijke resten aangetroffen van een aantal Duitse militairen; er zouden nog steeds Duitse militairen in de omgeving worden vermist.

Ten behoeve van het proefsleuvenonderzoek is door Vestigia een Programma van Eisen (PvE) opgesteld dat op 30 augustus 2017 namens het bevoegd gezag is goedgekeurd door de archeologisch adviseur van de gemeente Renkum, de regio-archeoloog dhr. J. Habraken.² Op basis van het PvE is vervolgens een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld.³

1.2 Onderzoeksdoel

Het doel van het onderzoek is het vaststellen van eventuele aanwezige archeologische resten uit de periode Laat-Paleolithicum tot en met de Nieuwe Tijd, en waar mogelijk het bepalen van de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de aangetroffen archeologische resten aan de hand van de aard, ouderdom, omvang en conservering.

¹ Hanemaaijer 2017.

² Weerheijm 2017a.

³ Weerheijm 2017b.

Afbeelding 2 Luchtfoto.
Bron: Hanemaaijer 2017,
fig. 3.

Afbeelding 3 Impressie plangebied tijdens het onderzoek, gezien richting het noorden. Bron: foto Vestigia (12-09-2017).

1.3 Onderzoeksvragen

In het voor het Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven opgestelde PvE staan de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Zijn op de onderzoekslocaties sporen of vondsten aanwezig die verband houden met menselijke bewoning en activiteiten? Zo ja, wat is de aard, datering, fysieke kwaliteit (gaafheid en conservering), diepteligging en ruimtelijke verspreiding (zowel horizontaal als verticaal/stratigrafisch)?
- Meer specifiek, zijn op de onderzoekslocaties sporen of vondsten aanwezig die verband houden met de gevechten tijdens de Tweede Wereldoorlog? Zo ja, wat is de aard, datering, fysieke kwaliteit (gaafheid en conservering), diepteligging en ruimtelijke verspreiding (zowel horizontaal als verticaal/stratigrafisch)?
- Indien geen archeologische resten worden aangetroffen, wat is hiervoor de verklaring?

- Wat is de omvang en aard van eventuele verstoringen of afgravingen?
- Hoe zijn de eventueel aangetroffen stratigrafisch gescheiden bodemlagen te duiden? Gaat het hier om ophogings- of bewoningslagen, of is er anderszins sprake van het voorkomen van archeologische cultuurlagen, sporen en/of vondsten?
- Wat is de diepte en dikte van de deze lagen en wat is de aard, omvang, kwaliteit/conservering en verloop van eventuele archeologische sporen en sporenclusters?
- Wat is de datering van deze sporen en sporenclusters?
- Moet de in het vooronderzoek geformuleerde archeologische verwachting voor de onderzoekslocaties en de rest van het plangebied worden bijgesteld?
- Is vervolgonderzoek noodzakelijk en zo ja, welke methoden moeten hierbij worden ingezet?

Als er sprake is van een of meerdere vindplaatsen, komen meer specifieke vragen aan bod:

- Op grond van welke indicatoren is er sprake van één of meerdere vindplaatsen?
- Wat is per vindplaats de omvang en ligt deze enkel binnen het plangebied of strekt deze zich ook buiten het plangebied uit?
- Wat is per vindplaats de conservering en gaafheid van aangetroffen sporen, structuren en de diverse vondst categorieën?
- Wanneer is de archeologische site in gebruik genomen en in onbruik geraakt en welke aanwijzingen (ook procesmatig) zijn daarvoor per vindplaats aanwezig?
- Welke fasering is er binnen de vindplaats(-en) te onderscheiden?
- Welke activiteiten zijn ten tijde van het in gebruik zijn van de locatie(s) in het gebied uitgevoerd?
- Wat is per vindplaats de relatie met de omgeving, zowel wat betreft fysisch-geografische elementen als cultureel met vindplaatsen uit een gelijktijdige periode?
- Welke vindplaatsen binnen het plangebied zijn behoudenswaardig en waarom en op welke wijze zijn deze in te passen?

2 Bureauonderzoek en boringen

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een samenvatting opgenomen van het bureau- en booronderzoek zoals uitgevoerd in 2017 in het kader van het voorafgaande vooronderzoek.⁴

2.2 Landschappelijke context

Het plangebied bevindt zich op de oostelijke rand van een grote stuwwal die in het Saalien (236.000-126.000 v. Chr.) onder invloed van het landijs is gevormd. Deze stuwwal bestaat voornamelijk uit gestuwde Pleistocene afzettingen die al voor de landijsbedekking aanwezig waren. Het betreft hier waarschijnlijk grofzandige en grindrijke fluviaale afzettingen van voornamelijk de Rijn. Daarnaast zijn tijdens de vorming van de stuwwallen ook incidenteel glaciofluviale afzettingen meegestuwd. Op een hoogte-reliëfkaart op basis van AHN 2 ligt het noorden van het plangebied op een hoogte van ongeveer 30,7 m +NAP. Het zuiden van het plangebied ligt op een hoogte van ongeveer 27,6 m +NAP. Het hoogteverschil tussen het noorden en zuiden van het plangebied is grotendeels een weerslag natuurlijke helling van het de stuwwal. Ter plaatse van het erf is de ondergrond echter deels geëgaliseerd. Op de bodemkaart is het plangebied niet gekarteerd in verband met de ligging in de bebouwde kom. Ten westen van het plangebied komen holtpodzolgronden in grof zand voor.

Tijdens de verkennende fase van het booronderzoek zijn vijf boringen gezet met een 7 cm Edelmanboor tot in de top van de C-horizont. De locaties waar de verkennende boringen een intact bodemprofiel opleverden zijn vervolgens uitgeboord met een 15 cm Edelmanboor. Er zijn zes extra boringen gezet met een 15 cm Edelmanboor.

Op basis van de textuur, kleur en bijmengingen kunnen vijf pakketten in het bodemprofiel worden onderscheiden. Deze worden hieronder van beneden naar boven beschreven:

- Pakket 1 Matig siltig, zwak grindig, matig grof, grijsgeel zand. Dit pakket vormt het onderste pakket. De top van het pakket ligt tussen 45 en 150 cm -mv (26,51 en 29,65 m NAP).
- Pakket 2 Matig siltig, zwak grindig, matig grof, bruingrijs of grijsbruin zand. Dit pakket is aanwezig in boorprofielen 5 en 9. De top van het pakket tussen op 50 en 90 cm -mv (27,77 en 30,10 m NAP). Het pakket is tussen 40 en 60 cm dik. Het pakket bevat in boorprofiel 9 een houtskoolbrok. Het pakket ligt op pakket 1.
- Pakket 3 Matig siltig, zwak grindig, matig grof, humeus, donker bruin zand. Het pakket is aanwezig in boorprofielen 1, 4 t/m 7 en 9. De top van het pakket ligt tussen het maaiveld en 55 cm -mv. In boorprofielen 1, 6 en 7 ligt de top van het pakket aan het maaiveld. Het pakket is tussen 30 en 55 cm dik. Het pakket bevat aardewerkfragmenten, kolen, glas- en baksteenfragmenten. De aardewerkfragmenten betreffen een niet determineerbaar roodbakend aardewerkfragment in boorprofiel 1, een roodbakend tweezijdig geglazuurd aardewerkfragment in boorprofiel 4, een fragment Europees porselein en een roodbakend geglazuurd aardewerkfragment in boorprofiel 5 en een tweezijdig geglazuurd roodbakend aardewerkfragment in boorprofielen 7 en 9. Alle aardewerkfragmenten worden gedateerd in de Nieuwe Tijd C. Het pakket ligt op pakket 1 of 2.
- Pakket 4 Vlekkerig, matig siltig, zwak grindig, matig grof, overwegend humeus en donker bruin zand. Dit pakket is aanwezig in boorprofiel 2, 3, 8 en 10 en 11. De top ligt tussen het maaiveld en 45 cm -mv (27,29 en 30,01 m NAP). In boorprofiel 2 vormt dit pakket het enige aangetroffen pakket. Het pakket bevat zandbrokken, aardewerkfragmenten, kolen, glas-, modern puin en

⁴ Hanemaaijer 2017.

- baksteenfragmenten. De aardewerkfragmenten betreffen een industrieel wit aardewerkfragment in boorprofielen 3 en 10. De aardewerkfragmenten worden gedateerd in de Nieuwe Tijd C.
- Pakket 5 Matig siltig, zwak grindig, matig grof, geel of grijs zand. Het pakket is aanwezig in boorprofielen 5, 8, 9 en 11. Het pakket ligt aan het maaiveld en is tussen 16 en 55 cm dik.

Het onderste pakket (pakket 1) wordt op grond van de textuur, en de stratigrafische en de landschappelijke ligging geïnterpreteerd als gestuwde rivierafzettingen. Pakket 1 is het uitgangsmateriaal waarin zich een bodem heeft kunnen vormen (C-horizont). Pakket 2 wordt op grond van kleur geïnterpreteerd als een B- of een BC-horizont. Het betreft een restant van bodemvorming die wijst op een bodem die is ontstaan door eeuwenlange uit- en inspoeling van humus en/of ijzer.

Pakket 3 wordt op grond van de humeuze bijmenging geïnterpreteerd als een A horizont. De bijmenging met moderne aardewerkfragmenten, kolen, glas- en baksteenfragmenten en de dikte van het pakket wijzen erop dat het pakket (recentelijk) is omgewerkt en deels is opgebracht.

Pakket 4 wordt op grond van de dikte en de bijmenging met zandbrokken, moderne aardewerkfragmenten, kolen, glas-, modern puin en baksteenfragmenten geïnterpreteerd als een recentelijk omgewerkt en/of opgebracht pakket. Waarschijnlijk is het pakket ontstaan als gevolg van recente egalisatiewerkzaamheden.

Pakket 5 wordt geïnterpreteerd als recent opgebracht ophogingszand.⁵

2.3 Cultuurlandschap

Het plangebied ligt op een stuwwal. Doordat de stuwwal hoger in het landschap ligt en de nabijheid van een beek (de Zuiderbeek ligt ongeveer 250 m ten westen van het plangebied) vormt het plangebied een aantrekkelijke vestigingslocatie in alle archeologische perioden. Oosterbeek is waarschijnlijk ontstaan in de Vroege Middeleeuwen. De oude kern bevindt zich ongeveer 500 m ten zuidwesten van het plangebied. De naam Oosterbeek is mogelijk afgeleid van *Ostbac*, de beek die door het Zweiersdal stroomde. In de 10e eeuw wordt bij Oosterbeek een kerk gebouwd. Delen daarvan maken nog deel uit van de huidige Oude Kerk. Op de kaart van Blaeu uit de 17e eeuw is Oosterbeek afgebeeld. Een kaart van Oosterbeek en omgeving uit 1660 geeft meer details. De exacte locatie van het plangebied op deze kaart is lastig te bepalen. In de 19^e eeuw is het plangebied in gebruik als bouwland. Op basis van de OAT (Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel) is het plangebied in eigendom van Wouter en Gerrit Jansfen. Het beroep van Wouter en Gerrit Jansfen is landbouwer. In het begin van de 19^e eeuw is de weg Geelkerkenkamp nog niet aanwezig. In de loop van de 19e eeuw wordt ten noorden van het plangebied de Buitenplaats Batos Wijk ingericht. Waarschijnlijk is toen ook de weg Geelkerkenkamp aangelegd. In het midden van de 20e eeuw verschijnt de eerste bebouwing binnen het plangebied. Deze bestaat uit de twee onder een kapwoning aan de noordzijde van het plangebied en enkele schuren. In de loop van de tweede helft van de 20e eeuw verandert de positie van de schuren enigszins, maar mogelijk is dit het gevolg van kaart-onnauwkeurigheid. Op basis van informatie uit de Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG) zijn de woningen gebouwd in 1951 en de schuren in 1969, 1983 en 1991.

2.4 Regionale archeologische context

Binnen het plangebied zijn nog geen archeologische vondsten of sporen aangetroffen. De archeologische sporen kunnen mogelijk al aan of vlak onder het maaiveld worden aangetroffen.

Binnen het plangebied bevinden zich geen bekende archeologische waarden in de vorm van een archeologisch monument of vondstlocatie.

Ongeveer 400 m ten noordwesten van het plangebied staat een waarneming die betrekking heeft op een natuurstenen bijl uit het Neolithicum/Bronstijd geregistreerd (Archis 2 waarneming 40.730). Aangezien de bijl bij het spoortracé zou zijn aangetroffen is de in Archis aangeduide locatie waarschijnlijk incorrect.

⁵ Hanemaaijer 2017.

Ongeveer 400 m ten zuidwesten van het plangebied, ter plaatse van de Nederlands Hervormde kerk, hebben diverse onderzoeken plaatsgevonden en zijn resten van voorgangers van de huidige kerk en begravingen uit de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd aangetroffen (waarnemingen 41.129 en 444.808, onderzoeksmeldingen 34.683 en 56.307). Voor een ontwikkeling ongeveer 140 m ten oosten van het plangebied heeft een booronderzoek plaatsgevonden (onderzoeksmelding 11.301). Hierbij blijkt de bodem verstoord, er is geen verder onderzoek aanbevolen. Op de beleidskaart van de gemeente Renkum heeft het plangebied een middelhoge verwachting in verband met de ligging op de stuwwal. Het zuidelijk deel heeft een hoge verwachting. In het plangebied zijn geen bekende (ondergrondse) bouwhistorische waarden aanwezig.

Oosterbeek maakte aan het einde van de Tweede Wereldoorlog deel uit van het slagveld van Operatie Market Garden. De Operatie Market Garden was een grootschalig geallieerd offensief om de Duitse troepen in het westen van Nederland af te snijden, de Westwall te omzeilen en de Schelde te bevrijden ten behoeve van de bevoorrading van Antwerpen. In het kader van het vooronderzoek is contact opgenomen met R. Boekhorst van het Airborne Museum 'Hartenstein' en H. Timmerman ⁽⁶⁾. Op luchtfoto's van de RAF uit 1945 waarop het plangebied te zien is blijkt dat in het plangebied verschillende putten en trechters aanwezig zijn. De gaten zijn naderhand gevuld met materialen uit de omgeving, waaronder voorwerpen gerelateerd aan WOII. Volgens Timmerman is het goed mogelijk dat in het plangebied overblijfselen van de gevechten aanwezig zijn. Het zou hierbij kunnen gaan om militaire uitrusting, wapens en munitie. De aanwezigheid van stoffelijke resten is ook niet uitgesloten. Aan de Geelkerkenkamp zijn na de oorlog de stoffelijke resten van zes Duitse militairen aangetroffen. Bij de Fangmanweg, Ploegseweg Van Deldenpad en Weverstraat nog eens een twintigtal. Er zouden nog Duitse militairen zijn vermist in de omgeving. De aanwezigheid van resten gerelateerd aan WOII is afhankelijk van wat er naderhand in het gebied is gebeurd. Volgens de eigenaar van het plangebied is in WOII veel gevochten bij de Benedendorpseweg, honderd meter zuidelijk van het plangebied. Volgens de bewoners zijn binnen het plangebied geen resten gerelateerd aan WOII aangetroffen.

Op basis van het archeologisch vooronderzoek kunnen sporen en vondsten uit de Tweede Wereldoorlog worden aangetroffen. Deze sporen en vondsten kunnen nabij het maaiveld worden aangetroffen. Hoewel klein, is ook de kans aanwezig dat binnen het plangebied van sporen van bewoning uit de periode Laat-Paleolithicum-Late Middeleeuwen/ Nieuwe Tijd kunnen worden aangetroffen, eveneens nabij het maaiveld.

⁶ Gelderland bibliotheek, metaaldetectie en expert Tweede Wereld oorlog (bijv. mede-auteur van de RCE publicatie 'Archeologie van de Tweede Wereldoorlog', RAM211).

Afbeelding 4 Proefsleuf 3 en 4 gezien vanuit het noorden. Bron: foto Vestigia (12-09-2017).

3 Operationalisering onderzoek

3.1 Toegankelijkheid onderzoeksgebied

Voor de betreding van het onderzoeksgebied waren voor aanvang geen bijzondere belemmeringen bekend. Het terrein is voornamelijk begroeid met gras en deels begroeid met bomen; aan de oostzijde van het plangebied is de bebouwing en verharding nog aanwezig. In verband met de ligging van kabels en leidingen is voorafgaand aan het veldonderzoek door Vestigia een KLIC-melding uitgevoerd. Bij aankomst bleek een deel van het plangebied begroeid met maïs. In overleg met de opdrachtgever kon deze begroeiing worden verwijderd. Een deel van de geplande sleuven bleek binnen verhard gebied te zijn gepland, of was begroeid met een dichte heg of bomen (zie volgende paragraaf).

3.2 Veldwerk

De uitvoering van het gehele onderzoek is conform de KNA, versie 4.0, de KNA leidraad proefsleuvenonderzoek, de KNA veldhandleiding Archeologie en het in *paragraaf 1.1* vermelde PvE uitgevoerd.

Per 28 april 2017 is Vestigia *Archeologie & Cultuurhistorie* binnen BRL 4000 gecertificeerd voor alle werkprotocollen op het gebied van archeologisch (voor)onderzoek en het opstellen van Programma's van Eisen.

Het werk heeft bestaan uit het aanleggen van vijf proefsleuven (*afbeelding 4* en *5*). De sleuven 1, 2, 3 en 4 lagen binnen of nabij locaties waar op de luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog kraters waren aangegeven. Bij aankomst op het terrein bleek dat aan de oostzijde van werkput 1 een dichte heg stond. Daarom is door de sr. KNA archeoloog ter plaatse besloten de sleuf tot aan de heg te laten lopen, wat betekende dat in plaats van de geplande 16 meter de sleuf een lengte kreeg van 9 meter. Om dit te compenseren is de geplande werkput 2, die haaks stond op werkput 1, iets uitgebreid (ca. 6 x 2,5 m in plaats van 5 x 2 m). Werkput 3 moest vanwege de aanwezigheid van betonplaten 5 meter naar het westen worden verlegd, maar kon wel worden aangelegd met de geplande lengte van 20 meter (en een breedte van 2,5 m in plaats van 2 m). Werkput 4 bleek gepland op een locatie waar nog betonplaten lagen en sprake was van dichte begroeiing en bomen. Werkput 4 is daarom haaks op de werkput 3 aangelegd met de geplande lengte van 5 meter (en een breedte van 2,5 m in plaats van 2 m). Werkput 5 is aangelegd ter plaatse van de oprit tussen de huidige bebouwing, met afmetingen 2,5 x 2,75 m (in plaats van de geplande 3 x 2 m).

In totaal is 110 m² aan proefsleuven aangelegd, hetgeen neerkomt op 14% van het plangebied (*kaart 2*). Het archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden onder begeleiding van de firma Armaex, met als senior OCE deskundige dhr. R. Rozema, en assistent OCE deskundige dhr. T. Haanepen. Het grondverzet met behulp van een beveiligde kraan was in handen van de firma Ten Brinke BV uit Rijssen.

De proefsleuven zijn getekend, gefotografeerd en met een metaaldetector afgelopen. De NAP- maten van het vlak en maaiveld zijn ingemeten met behulp van een aantal vaste punten die door een landmeter van Vermeer Maatvoering zijn ingemeten.

De documentatie van het onderzoek zal door Vestigia *Archeologie & Cultuurhistorie* conform de daarvoor geldende normen en eisen (KNA-specificatie DS02 & DS03), worden overgedragen aan het provinciaal depot van de provincie Gelderland. De digitale documentatie wordt conform KNA-specificatie DS05 overgedragen aan het e-Depot.

Afbeelding 5 Proefsleuf 3 en 4 gezien vanuit het noorden. Bron: foto Vestigia (12-09-2017).

4 Resultaten proefsleuvenonderzoek

4.1 Bodemopbouw

De profielen in werkput 1 tot en met 3 laten een opbouw zien van een donker(bruin)grijze humeuze bovengrond van 30-50 cm op een vlekkerige grijsbruine overgangslaag van 10-30 cm (*afbeelding 6*). Gezien de rommelige overgang aan de top van de overgangslaag lijkt er sprake van een antropogene verstoring. Deze is verder versterkt door biorturbatie. Onder de gebiortubeerde laag komt matig siltig geelbruin zand voor. Deze C-horizont heeft in werkput 1 zandlenzen. Het zand in alle pakketten was matig grof, matig siltig en zwak grindhoudend. Zowel de zandlenzen als de grofheid sluiten aan bij de interpretatie van het booronderzoek dat het om gestuwde afzettingen gaat.

In werkput 4 is onder de 45 cm dikke bouwvoor een vlekkerige laag van 15 cm te zien die scherp is begrenst met een zwarte humusband. Deze laag is een verstoring. In werkput 5 was boven de 20 cm dikke bouwvoor een ophogingspakket van 30 cm aanwezig. Onder de bouwvoor was een egaalbruine laag aanwezig die geleidelijk overging in de onderliggende egaal gele ondergrond. Dit sluit aan bij de interpretatie uit het booronderzoek van een podzol-B horizont.

Afbeelding 6 Profielen in werkputten 1 t/m 5 (van links naar rechts). Bron: foto Vestigia (12-09-2017).

De aangetroffen bodemopbouw komt grotendeels overeen met het booronderzoek. Ter hoogte van werkput 1 ligt boring 4 en ter hoogte van werkput 3 ligt boring 6. Werkput 2 ligt tussen de boringen in. In beide boringen is een A op C profiel waargenomen. De bij de proefsleuven waargenomen gebiorturbeerde laag die soms maar licht afwijkend in kleur van de C-horizont is als C-horizont beschreven in het booronderzoek. Werkput 5 ligt ter hoogte van boring 5 en toont een vergelijkbare opbouw met een ophoging op een humeuze bovengrond op een B-horizont op de C-horizont. Werkput 4 ligt ver van de boringen af, maar nabij een grote zone waar ophogingslagen direct op de C-horizont zijn waargenomen in het booronderzoek.

4.2 Sporen en vondsten

In geen van de putten zijn archeologische sporen of vondsten aangetroffen; de ondergrond was op een paar overduidelijke recente verstoringen opvallend 'leeg'. Er zijn geen sporen van putten of trechters aangetroffen binnen de sleuven; mogelijk zijn deze er wel geweest maar waren deze destijds zo ondiep dat ze in de bouwvoor zijn opgenomen. Tijdens het door Armaex begeleide graafwerk werd in werkput 2 het staartstuk en ontsteking van een 3-inch mortiergranaat aangetroffen, van Engelse makelij (*afbeelding 7*). In werkput 5 werd een geweerpatroon kaliber 0.762 aangetroffen, eveneens Engelse makelij (*afbeelding 8*). Deze vondsten betreffen vrij gangbare vormen van WOII munitie en zijn op basis van uiterlijke kenmerken en afmetingen door de sr. OCE deskundige geïdentificeerd. De gevonden objecten

hadden geen “bodestempel” behalve de kleinkalibermunitie. De stempel geeft volgens de sr. OCE deskundige alleen informatie over de huls en niet over de samenstelling of productiedatum. De vondsten zijn door Armaex conform wet- en regelgeving veiliggesteld, en zijn dus niet als archeologische vondsten mee uit het veld meegenomen. Verder is tijdens de metaaldetectie een aantal metalen voorwerpen aangetroffen die overduidelijk niet archeologisch waren, stukken schroot, spijkers, draad etc. Deze voorwerpen zijn voor nadere bestudering mee uit het veld genomen; bij nadere beschouwing bleek het inderdaad in alle gevallen om niet-archeologisch relevant materiaal gaat dat kan worden gedeselecteerd.

Afbeelding 7 Het aangetroffen staartstuk en ontsteking van de 3-inch mortiergranaat. Bron: foto Vestigia (12-09-2017).

Afbeelding 8 De aangetroffen 0.762 kaliber munitie. Bron: foto Vestigia (12-09-2017).

5 Conclusie en advies

Het op 12 september 2017 uitgevoerde proefsleuvenonderzoek ter plaatse van een toekomstige woningbouw op de locatie Geelkerkenkamp 18-20 te Oosterbeek zijn behoudens enkele recente verstoringen geen sporen van menselijke bewoning of activiteit waargenomen. Op basis van deze bevindingen kan de verwachting voor het plangebied bijgesteld worden naar (zeer) laag. Het advies van Vestigia luidt dan ook het plangebied vrij te geven.

Gezien de resultaten van het onderzoek heeft Vestigia op 18 september 2017 een briefrapport opgestuurd naar het bevoegd gezag met het advies af te zien van de fase van een het evaluatieverslag, en om direct over te gaan tot het opstellen van de onderhavige standaardrapportage. Dhr. J. Habraken heeft dit per e-mail bevestigd en ook reeds aangegeven dat het plangebied kan worden vrijgegeven.⁷

Het bevoegd gezag, de gemeente Renkum, dient formeel nog het onderhavige rapport te beoordelen en het advies te onderschrijven. Wanneer het bevoegd gezag inderdaad formeel besluit dat vervolgonderzoek niet noodzakelijk is en het plangebied wordt vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkelingen, blijft de meldingsplicht archeologische toevalsvondst of waarneming van kracht (Erfgoedwet, artikel 5.10 Archeologische toevalsvondst). Aangezien het nooit volledig is uit te sluiten dat tijdens eventueel grondverzet een archeologische 'toevalsvondst' wordt gedaan, is het wenselijk de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht om hiervan zo spoedig mogelijk melding te doen bij het bevoegd gezag, de gemeente Renkum, en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

⁷ E-mail dhr. J. Habraken (adviseur Gemeente Renkum), d.d. 18 september 2017.

6 Formele beantwoording onderzoeksvragen

De in het PvE (zie *paragraaf 1.3*) voor het inventariserend veldonderzoek geformuleerde onderzoeksvragen worden hier kort beantwoord.

- 1) Zijn op de onderzoekslocaties sporen of vondsten aanwezig die verband houden met menselijke bewoning en activiteiten? Zo ja, wat is de aard, datering, fysieke kwaliteit (gaafheid en conservering), diepteligging en ruimtelijke verspreiding (zowel horizontaal als verticaal/stratigrafisch)?
Er zijn op enkele recente verstoringen na geen sporen of vondsten aanwezig die verband houden met menselijke bewoning en activiteiten.
- 2) Meer specifiek, zijn op de onderzoekslocaties sporen of vondsten aanwezig die verband houden met de gevechten tijdens de Tweede Wereldoorlog? Zo ja, wat is de aard, datering, fysieke kwaliteit (gaafheid en conservering), diepteligging en ruimtelijke verspreiding (zowel horizontaal als verticaal/stratigrafisch)?
Er zijn geen sporen of structuren uit de Tweede Wereldoorlog aangetroffen; wel enkele losse vondsten waaronder de onderdelen van een mortiergranaat van Engelse makelij, en geweer munitie, eveneens van Engelse makelij.
- 3) Indien geen archeologische resten worden aangetroffen, wat is hiervoor de verklaring?
Mogelijk was het hoger gelegen gebied op de stuwwal, of het gebied dicht bij de rivier een aantrekkelijker vestigingslocatie in de prehistorie en de historische tijd.
- 4) Wat is de omvang en aard van eventuele verstoringen of afgravingen?
Er zijn enkele kleine verstoringen aangetroffen. Deze hebben echter geen invloed op het al dan niet aanwezig zijn, of geweest zijn, van archeologische sporen of vondsten.
- 5) Hoe zijn de eventueel aangetroffen stratigrafisch gescheiden bodemlagen te duiden? Gaat het hier om ophogings- of bewoningslagen, of is er anderszins sprake van het voorkomen van archeologische cultuurlagen, sporen en/of vondsten?
Er zijn in stratigrafische zin lagen te onderscheiden, maar deze hebben een natuurlijke oorsprong.
- 6) Wat is de diepte en dikte van de deze lagen en wat is de aard, omvang, kwaliteit/conservering en verloop van eventuele archeologische sporen en sporenclusters?
Er zijn geen antropogene te duiden lagen aanwezig, met uitzondering van de bouwvoor.
- 6) Wat is de datering van deze sporen en sporenclusters?
N.v.t.
- 7) Moet de in het vooronderzoek geformuleerde archeologische verwachting voor de onderzoekslocaties en de rest van het plangebied worden bijgesteld?
Ja, de verwachting kan worden bijgesteld naar zeer laag.
- 8) Is vervolgonderzoek noodzakelijk en zo ja, welke methoden moeten hierbij worden ingezet?
Er is geen vervolgonderzoek noodzakelijk.

V17-3598: Archeologische vooronderzoek in het kader van de herinrichting van Geelkerkenkamp 18-20 te Oosterbeek, gemeente Renkum

Literatuur

HANEMAAIJER, M., 2017: *Geelkerkenkamp 18-20, Oosterbeek, gemeente Renkum: Een bureau- en inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen in de verkennende enkarterende fase, Utrecht (Bureau voor Archeologie Rapport 404).*

WEERHEIJM, W.J., 2017A: *Plangebied Geelkerkenkamp 18-20, gemeente Renkum. Programma van Eisen ten behoeve van Inventariserend Veldonderzoek door middel van proefsleuven, Amersfoort (Vestigia-rapport V1519; goedkeuring 30-08-2017).*

WEERHEIJM, W.J., 2017B: *Plan van Aanpak. Archeologisch proefsleuvenonderzoek plangebied Geelkerkenkamp 18-20 te Oosterbeek, gemeente Renkum, Een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven, Amersfoort (Vestigia-project V17-3598; 11 september 2017).*

Kaarten

- Kaart 1: Ligging plangebied
Kaart 2: Puttenkaart met alle-sporen-kaart

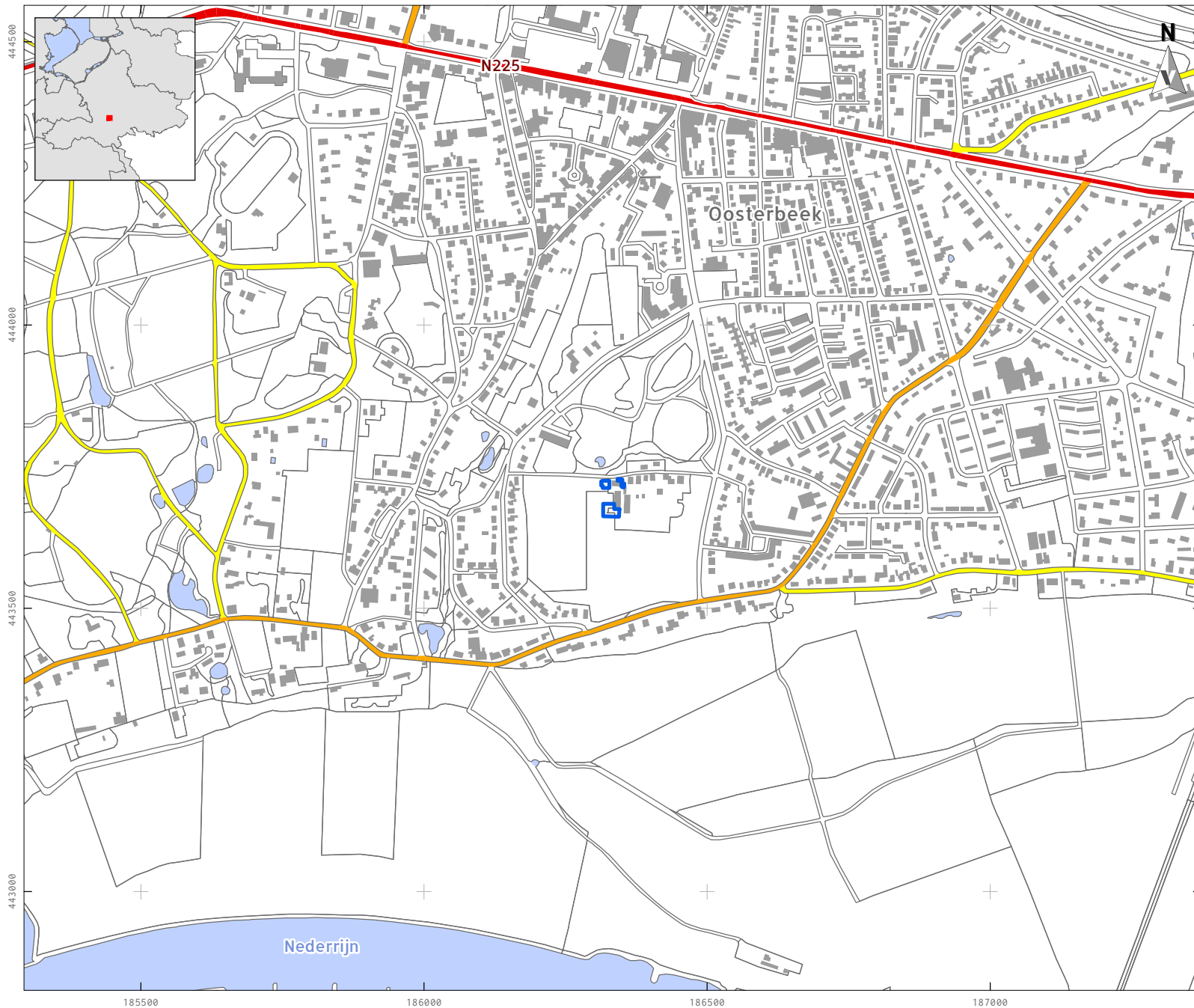
This text was set using the following freely available font software:

Allerta	Copyright (c) 2010, Matt McInerney (http://pixelspread.com), with Reserved Font Name Allerta.
Inconsolata_dz	Copyright (c) 2006, Raph Levien (http://www.levien.com), with Reserved Font Name <Inconsolata>. Copyright (c) 2009, David Zhou (http://blog.nodnod.net/) with Reserved Font Name <Inconsolata_dz>.
Molengo_Vestigia	Copyright (c) 2007, Denis Moyogo Jacquerye, with Reserved Font Name <Molengo>. Copyright (c) 2011, Vestigia BV Archeologie & Cultuurhistorie (www.vestigia.nl), with Reserved Font Name <Molengo_Vestigia>; available at www.vestigia.nl/fonts .

This Font Software is licensed under the SIL Open Font License, Version 1.1.
The license is available with a FAQ at: <http://scripts.sil.org/OFL>

KAART 1 - LIGGING PLANGEBIED

LEGENDA

- Plangebied
- Bebouwing
- Water
- Overige topografie
- Snelweg
- Hoofdweg
- Regionale weg
- Lokale weg

Project: V17-3598: PVE IVO-P
Geelkerkenkamp 18-20 Oosterbeek
Rapport: V1545
Datum: September 2017
Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster nov 2016

Tekenaar: RS/EK
Schaal: 1:10.000 / A4

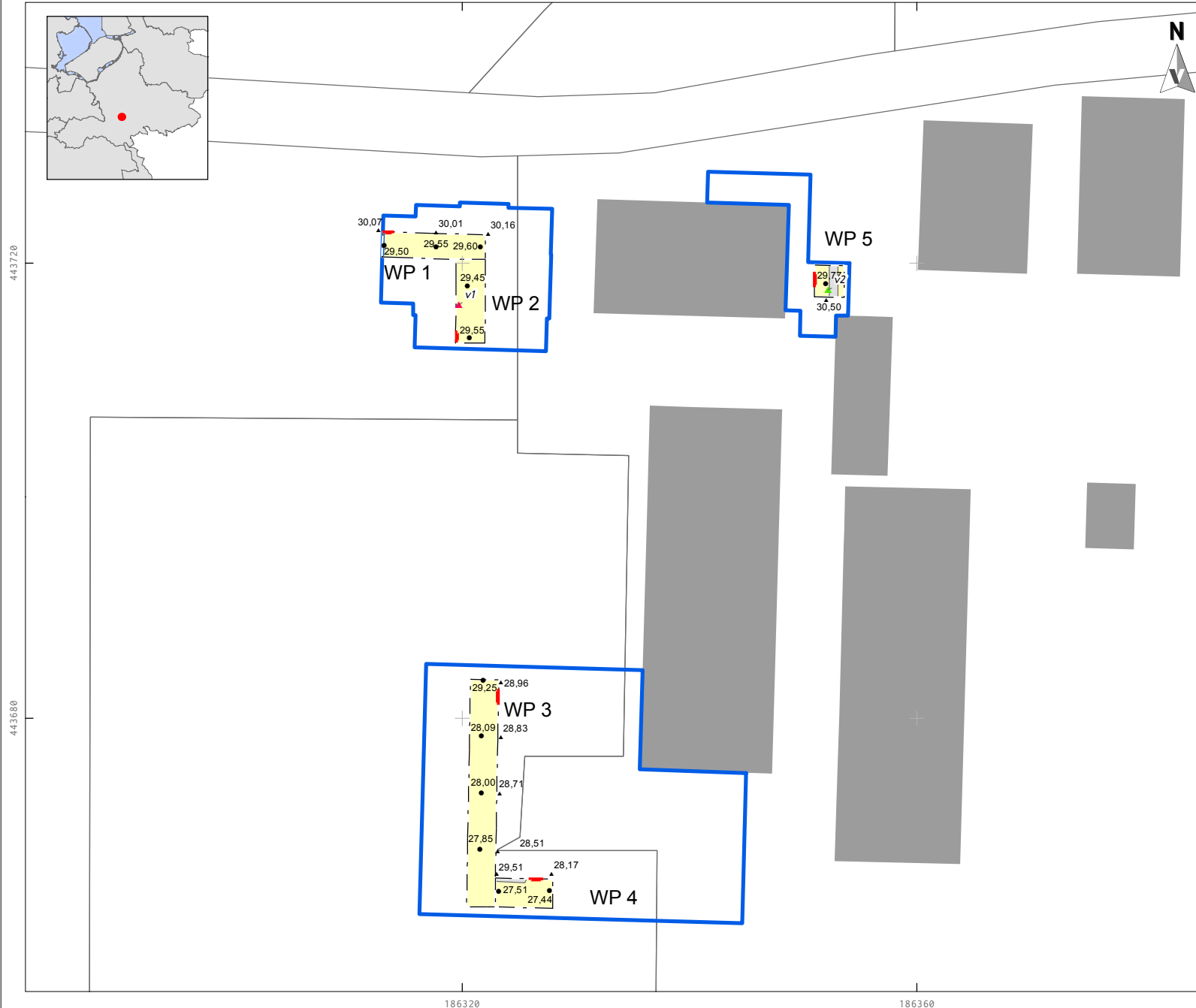
0 200 m

KAART 2 - PUTTENKAART

LEGENDA

- Plangebied
- Bebouwing
- Water
- Overige topografie
- ▲ Maaiveldhoogte (m +NAP)
- Vlakhoogte (m +NAP)
- ▲ Vondst 1: mortiergranaat
- ▲ Vondst 2: geweerrmunitie
- Profiel
- Putgrenzen
- Recente verstoringen
- Natuurlijke ondergrond

Project: V17-3598: IVO-P
 Geelkerkenkamp 18-20 Oosterbeek
 Rapport: V1545
 Datum: September 2017
 Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster nov 2016

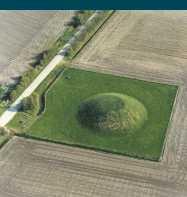
Tekenaar: EK
 Schaal: 1:500 / A4

Vestigia BV *Archeologie & Cultuurhistorie*
Spoorstraat 5
3811 MN Amersfoort
Nederland

Telefoon 033 277 92 00
E-mail info@vestigia.nl
Website www.vestigia.nl

K.v.K. Gooi- en Eemland 32078894

Erfgoedingenieurs

“Engineering the past, creating the future”

